Dnro 16/090/2021
30.3.2021

Lakivaliokunnalle

Rikosseuraamuslaitoksen lisäselvityksiä kuulemiseen 26.3.2021 sote-paketista

Lakivaliokunta pyytää vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

Kirjallisessa lausunnossa pidetään tärkeänä, että esitykseen sisältyy yhteistyövelvoitteita sotepalveluita tuottaville hyvinvointialueille ja mahdollisuus ohjata valtakunnallisesti hyvinvointialueiden ja muiden valtioiden toimijoiden kanssa. Täsmennättekö vielä, mistä säännösehdotuksista on kyse ja ovatko kyseiset säännösehdotukset ja niiden perustelut Risen mielessä kunnossa?

Sisältyykö Risen mielestä muualle lainsäädäntöön sellaisia säännöksiä, joita pitäisi vielä tässä yhteydessä tai myöhemmin arvioida / tarkistaa?

Seuraamusten täytäntöönpanon lainsäädäntöön sisältyy runsaasti yhteistyövelvoitteita sote-palvelujen ja työvoimapalvelujen kanssa. Kuulemisessa olivat esillä seuraavat yhteistyövelvoitteet :

Vankeuslain 4 luku 7 § 2 mom.: Rangaistusajan suunnitelma valmistellaan yhteistyössä vankeuteen tuomitun kanssa. Rangaistusajan suunnitelmaa ja siihen sisältyvää vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä tuomitun suostumuksella hänen koti- tai asuinkuntansa sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 12 §: Ryhtyessään 11 §:ssä tai 71 §:n 3 momentissa tarkoitettuun rangaistusajan suunnitelman laadintaan Rikosseuraamuslaitoksen tulee tarpeen mukaan yhdessä sosiaali- ja terveysviranomaisen kanssa kartoittaa rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet on sovitettava yhteen. Yhdyskuntaseuraamuksista annetun valtioneuvoston asetuksen 6 § 2 ja 3 momentin mukaan rangaistusajan suunnitelmaa laatiessaan Rikosseuraamuslaitoksen tulee olla riittävästi yhteydessä rikoksesta epäillyn kotikunnan sosiaali- ja terveysviranomaisiin, jotta rangaistusajan suunnitelma tukee rikoksesta epäillylle kunnassa mahdollisesti laadittua palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai vastaavaa suunnitelmaa.

Sote- ja työvoimapalvelujen substanssilainsäädännöissä on harvemmin asetettu yhteistyövelvoitteita Rikosseuraamuslaitoksen suuntaan. Sosiaalihuoltolaissa Rikosseuraamuslaitos kuitenkin mainitaan. Lain 35 §:ssa (Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi todetaan) : Jos terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö, sosiaalikuraattori taikka sosiaalitoimen, opetustoimen, liikuntatoimen, lasten päivähoidon, pelastuslaitoksen, Hätäkeskuslaitoksen, Tullin, poliisin, Rikosseuraamuslaitoksen, työ- ja elinkeinoviranomaisen, Kansaneläkelaitoksen tai ulosottoviranomaisen palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin.

Ehdotuksessa laiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastuu asiakkaiden palvelujen yhteensovittamisesta osoitetaan hyvinvointialueelle. Lakiehdotuksen 2 luvun 10 §:ssä säädetään

seuraavasti: Hyvinvointialueella on vastuu asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisesta kokonaisuuksiksi. Hyvinvointialueen on huolehdittava yhteen sovitettuja palveluja laaja-alaisesti tarvitsevien asiakasryhmien ja asiakkaiden tunnistamisesta, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteensovittamisesta ja palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien määrittelemisestä, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisesta hyvinvointialueen muiden palvelujen kanssa sekä asiakasta koskevan tiedon hyödyntämisestä eri tuottajien välillä. Koottaessa palveluja 9 §:ssä tarkoitetulla tavalla suurempiin kokonaisuuksiin tai sovittaessa hyvinvointialueiden välisestä työnjaosta 5 luvussa tarkoitetulla tavalla hyvinvointialueen on huolehdittava yhteistyössä muiden hyvinvointialueiden kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisesta. Lisäksi hyvinvointialueen on osaltaan *yhteen sovitettava sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujaan kunnallisten ja valtion palvelujen kanssa.* Hyvinvointialueen on myös edistettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujensa yhteensovittamista muiden toimijoiden palvelujen kanssa.

Rikosseuraamuslaitos arvioi, että säännös palvelujen yhteensovittamisesta takaisi hyvät, jopa paremmat lähtökohdat verkostotyölle asiakkaan asioissa kuin lakiin kirjattu yhteistyövelvoite tai ilmoitusvelvollisuudet edellyttäen, että säännöksen yhteydessä riittävän selkeästi tuodaan esille, että myös Rikosseuraamuslaitoksen sosiaalityön ja kuntoutuksen sekä Vankiterveydenhuollon terveyspalvelut ovat valtion palveluja, joita hyvinvointialueen yhteensovittamisvastuu koskee. Rikosseuraamuslaitoksen järjestämiä sosiaalihuollon palveluja tukevia palveluita ovat esimerkiksi palveluohjaus, päihdekuntoutus tai yhdessä Vankiterveydenhuollon kanssa toteutettava työ- ja toimintakyvyn arviointi. Mikäli tulkinnasta jää epävarmuutta (esim. sen vuoksi, että sote-palvelujen järjestämislakiehdotusta ei olisi tarkoitettu sovellettavaksi muihin kuin sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin), yhteistyön varmistamiseksi olisi hyvä lisätä lakiehdotukseen yhteistyövelvoite mm. Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

Hyvinvointialue on laajasti palveluja tarjoava organisaatio, jossa todennäköisesti joudutaan luomaan käytäntöjä mm. asiakasohjautumiseen. Asiakasohjautumisen järjestelyt vaikuttavat oleellisesti Rikosseuraamuslaitoksen käytännön yhteistyöhön sekä seuraamuksen alussa rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa, seuraamuksen aikaisessa yhteistyössä ja seuraamuksen päättyessä jatkumoiden varmistamisessa. Mikäli palvelujen yhteensovittamisvelvoite kattaisi myös seuraamusten aikaiset sosiaalihuollon palveluja tukevat Rikosseuraamuslaitoksen palvelut, siirtyisi yhteistyö myös rakenteisiin kuten esimerkiksi asiakasohjautumiseen eikä yhteistyö olisi liian riippuvainen henkilöistä.

Sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen järjestämisen ja tuottamisen lisäksi sosiaalityötä tehdään muissakin yhteyksissä ja organisaatioissa kuin kunnissa ja tulevaisuudessa hyvinvointialueilla. Ehdotuksessa sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämislaiksi (2 §) *sosiaali- ja terveydenhuollolla tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevia lakisääteisiä sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tehtäviä ja palveluja sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä*. Lain ulkopuolelle jäävät siten mm. valtion sairaaloiden, Puolustusvoimien, Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön sekä Maahanmuuttoviraston sosiaalihuoltoa tukevat palvelut ja terveyspalvelut. Sote-uudistuksessa sen sijaan sairaanhoitopiirien sairaaloissa tehtävä sosiaalityö siirtyy hyvinvointialueen sote-palvelukokonaisuuteen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät on ehdotuksessa osoitettu kunnille, mutta myös hyvinvointialueille niiltä osin, kun tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin lakisääteisiin tehtäviin (ehdotus laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 6-7 §). Hyvinvoinnin edistämistä on perustelujen mukaan myös turvallisuuden edistäminen kuten tapaturmien tai väkivallan ehkäisy. Väkivaltaista käyttäytymistä ehkäisevät palvelut sijoittunevat hyvinvointialueen, kunnan, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyön alaan. Rikosseuraamuslaitoksella on intressi edistää väkivaltaista käyttäytymistä ehkäisevien palvelujatkumoiden kehittämistä seuraamuksen jälkeen.

Palvelujen yhteensovittaminen (ehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaiksi 10 §) voi toimia perustana asiakaskohtaiselle verkostotyölle Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalihuollon välillä. Hyvinvointialueiden ja Rikosseuraamuslaitoksen välisen yhteistyön yleisempään kehittämiseen ja ohjaamiseen tarvitaan toinen perusta. Sellaisen, joskin kovin ylätason väylän voisi tarjota hyvinvointialueiden perustamisesta tehdyn lakiehdotuksen 22 § säännös valtakunnallisesta ohjauksesta. Perustelutekstien mukaan muillakin ministeriöillä olisi mahdollisuus vaikutta tavoitteisiin: Valtioneuvoston vahvistamat tavoitteet olisivat strategisia eivätkä olisi sellaisenaan hyvinvointialueiden toimintaa sitovia. Tarkoituksena olisi kuitenkin, että tavoitteet täydentäisivät sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä ja nostaisivat esiin ajankohtaisia palvelujen uudistus- ja kehittämistarpeita. Tavoitteet määrittäisivät myös hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen muuta valtakunnallista ohjausta. Toisaalta strategisissa tavoitteissa voitaisiin todeta myös esimerkiksi lainsäädännön kehittämisen suuntaviivoja. *Strategisten tavoitteiden valmistelussa kuultaisiin hyvinvointialueita ja muita ministeriöitä tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden muodostamiseksi sekä tarvittaessa muita viranomaisia, järjestöjä ja muita tarpeellisia tahoja*. Lakiehdotuksen perustelutekstit näyttäisivät siten mahdollistavan hyvinvointialueiden ja valtion toimijoiden sosiaalityön ja terveyspalveluiden välisen yhteistyön ohjaamisen, samoin hyvinvoinnin edistämisen. Mikäli ohjaaminen ei voisi perustua hyvinvointialueiden perustamista säätelevän lakiehdotuksen 22 §:ään, alemman tasoisessa säätelyssä tulisi olla mahdollisuus edistää yhteistyötä organisaatiotasolla Rikosseuraamuslaitoksen ja hyvinvointialueiden välillä.

Eila Lempiäinen

erikoissuunnittelija

Rikosseuraamuslaitos, keskushallintoyksikkö

esitelty sähköisesti pääjohtajan sijaiselle Riitta Karille